

**T.C.
BAŐKENT ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI İLİŐKİLER
ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŐKİLER
ANABİLİM DALI
AVRUPA BİRLİĞİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**AVRUPA ANAYASASININ OLUŞUMU:
KAVRAMLAR VE PROBLEM ALANLARI**

HAZIRLAYAN

MUZAFFER TAYFUN OKMAN

DANIŐMAN

Dr. AHMET YILDIZ

ANKARA - 2005

Muzaffer Tayfun OKMAN tarafından hazırlanan,
“Avrupa Anayasasının Oluşumu: Kavramlar ve Problem Alanları” adlı bu
çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Kabul (sınav) Tarihi: 21 ŞUBAT 2005

İmza

Jüri Üyesi: **Öğretim Görevlisi Dr. Ahmet Yıldız**

.....

Jüri Üyesi: **Yrd. Doç. Dr. Menderes Çınar**

.....

Jüri Üyesi: **Yrd. Doç. Dr. Zuhale Yeşilyurt Gündüz**

.....

Enstitü Müdürü: **Prof. Dr. A. Selami Sargut**

.....

TEŞEKKÜR

Kafamdaki dağınık dűőüncelerin toparlanmasında, bana yardım eden arkadaşlarım: Ege Erkoçak ve Ömer Kocaman'a teşekkür ederim.

ÖZET

Avrupa Birliği için bir anayasa oluşturulması süreci, iç ve dış dinamiklere bağlı gelişen bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Birinci bölümde, anayasanın ne anlama geldiği ve mantığının ne olduğu tanımlanmakta ve AB'nin neden bir anayasaya ihtiyaç duyduğu ortaya konulmaktadır. Avrupa Birliği'nin tarihsel gelişimi ve entegrasyonu süreci çerçevesinde, AB anayasacılığının nasıl bir seyir izlediği ele alınarak günümüzde AB anayasacılık anlayışı üzerine hakim mevcut iki yaklaşım irdelenmektedir. Bunlar, federal ve konfederal bütünleşmeyi öngören yaklaşımlardır.

İkinci bölümde AB entegrasyonu ve buna bağlı anayasallaşma süreci içerisinde nasıl bir politik yapılanmanın öngörüldüğünü anlatmaktadır. AB entegrasyonu ve AB Anayasası arasındaki bağ incelendiğinde, siyasal liberalizmin anayasacılığa yaptığı etki doğrultusunda bir Anayasa iskeletinin ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu normların çevresinde yapılanan kimlik, kamuoyu ve vatandaşlık olguları, AB anayasasının kurumsallaşma zorunluluk ve yöntem esaslarını belirlemektedir.

Son bölümde, Anayasallaşma sürecinin pratiği ortaya konulmaktadır. Üzerinde tartışılan felsefe, norm, düşünce tarzı, ihtiyaç ve önerilerin sonucunda, nasıl bir anayasa metni yazıldığı anlatılmaktadır. Söz konusu bağlamda Nice ve Laeken Zirveleri, Avrupa'nın geleceğine ilişkin bildiri, Hükümetlerarası Konferanslar, Kurultay çalışmaları, ülkelerin yaklaşımları ve son olarak da Anayasal Antlaşma'nın bazı hükümlerin genel değerlendirmesi ile ülkeler bazında onama süreçleri de ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Anayasa, Anayasacılık, Federalizm, Konfederalizm, Entegrasyon, Liberalizm, Kimlik, Kamuoyu, Vatandaşlık.

SUMMARY

Chartering process of a constitution for the European Union emerges as a necessity based upon both interior and exterior dynamics. In the first chapter, the question why the EU needs a constitution is addressed. The development of EU constitutionalism is explained within the context of the historical developments and integration processes. Today, there are mainly two different approaches to constitutional integration: federal and confederal.

In the second Chapter, EU integration and the construction of the European constitutionalism, which is contingent upon the integration process, is discussed. As the link between the EU constitutionalism and the EU integration is evaluated, it is possible to see that the outline of the constitution is greatly affected by political liberalism. Phenomena such as identity, public opinion and citizenship are the founding principles of the necessities and the procedures of EU constitutional institutionalism.

In the last chapter, practice of constitutionalism is explained. Characteristics of the final constitutional text, is determined by necessities that informed the constitutionalism. Summits of Nice and Laeken, Declaration for the Future of Europe, Intergovernmental Conferences, Convention sessions and national approaches are elaborated in this context. Lastly, evaluations of main provisions of the constitution and ratification processes by the participant nation states are explored.

Key Words: European Union, Constitution, Constitutionalism, Federalism, Confederalism, Integration, Liberalism, Citizenship.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
SUMMARY.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
GİRİŞ.....	7
I ANAYASAL KAVRAMLAR.....	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
1.1 ANAYASA KAVRAMI	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
1.2 ANAYASACILIK	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
1.3 AB ANAYASASINA DUYULAN İHTİYAÇ	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
1.4 FEDERALİST ANAYASA YAKLAŞIMI	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
1.5 FEDERALİST YAKLAŞIMA YÖNELİK ELEŞTİRİLER..	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
1.6 FEDERATİF YAKLAŞIMDA YENİ AÇILIMLAR	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
1.7 KONFEDERALİST ANAYASA YAKLAŞIMI	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
1.8 KONFEDERALİST YAKLAŞIMA YÖNELİK ELEŞTİRİLER	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
TANIMLANMAMIŞ.	
1.9 GENEL DEĞERLENDİRME.....	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
II ANAYASAL YAPILANMA.....	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
2.1 ENTEGRASYON-ANAYASA İLİŞKİSİ	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
2.2 SİYASAL LİBERALİZMİN ETKİLERİ	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
2.3 KARAR ALMA MEKANİZMASI	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
2.4 AVRUPA KİMLİĞİ.....	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
2.5 AB İÇİN KİMLİK MODELLERİ	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
2.6 AVRUPA KAMUOYU.....	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
2.7 VATANDAŞLIK	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
2.8 AB BÜTÜNLEŞMESİNDE VATANDAŞLIK KAVRAMININ GELİŞİMİ	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
TANIMLANMAMIŞ.	
2.9 GÜNÜMÜZDE AB VATANDAŞLIĞI	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
III UYGULAMADA AB ANAYASACILIĞI	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
3.1 NİCE ZİRVESİ	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
3.2 AVRUPA’NIN GELECEĞİNE İLİŞKİN BİLDİRİ	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
3.3 LAEKEN ZİRVESİ.....	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
3.4 HÜKÜMETLER ARASI KONFERANS (HAK).....	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
3.5 KURULTAY (KONVANSİYON)	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
3.6 ÜLKELER BAZINDA YAKLAŞIMLAR	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
3.7 ANAYASAL ANTLAŞMA’NIN GENEL DEĞERLENDİRMESİ	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
TANIMLANMAMIŞ.	
3.8 ANAYASAL ANTLAŞMA’NIN KABULÜ VE ONAY SÜRECİ	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
TANIMLANMAMIŞ.	
SONUÇ	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.

EKLER	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
KAYNAKÇA	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.

GİRİŞ

Avrupa için bir Anayasa oluşturulması, yakın zamanda sıkça bahsi geçen bir mevzudur. Ancak konuya ilişkin olarak, teorik, felsefi ve kavramsal boyutları doyurucu bir biçimde ele alan, yeterli sayıda inceleme bulunmamaktadır. Avrupa Birliği, anayasalar veya anayasacılık gibi konular hakkında pek çok çalışma bulunsa da, özellikle AB Anayasası odaklı değerlendirmeler, sayıca oldukça azdır. Mevcut olan kaynakların büyük çoğunluğu da, Anayasa'nın kaleme alındığı en son aşama olan Kurultay (Konvansiyon) ile ilgilenmektedir. Buna bağlı olarak, Anayasa'ya ilişkin yorumların incelenmesi sırasında, neden-sonuç ilişkisi kurulurken, düşünsel boyutta bazı eksiklikler gözlemlenmiştir. Bu nedenle, Anayasal Antlaşma'nın, bir bütün dahilinde -geçmişe temel oluşturan kavramlar ile beraber- ele alınması daha uygun bulunmuştur.

Yukarıda değinilen hususlara bağlı olarak, yalın bir biçimde Avrupa Kurultayı hakkında inceleme yapmanın, AB Anayasası'nı anlamada ve anlatmakta yetersiz kalacağı ortadadır. Bu sebeple, konunun anlaşılması açısından, ilk önce Anayasacılık kavramının anlaşılması, incelenmesi, problem alanlarının belirlenmesi ve en önemlisi, sebep-sonuç bağı kurularak, bir anayasaya neden ihtiyaç duyulduğunun ortaya konulması gerekli görülmüştür.

Söz konusu doğrultuda tez, üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmada yapılan değerlendirmeler, Avrupa Birliği Anayasası'nın oluşumuna, kavramlara ve problem alanlarına yönelmektedir. İncelemeler sadece Anayasa metni ile sınırlı olmayıp, daha geniş bir bakış açısı ve daha derin bir anlayış öngörmektedir. İlk olarak, anayasacılığın kökenlerine inilmekte, kavramsal hususlar ele alınmakta, ihtiyaçlar belirlenmekte ve bu gereksinimlere istinaden ne türlü bir sistemin ortaya konulması gerektiği tartışılmaktadır. Daha sonra, günümüze yönelik yansımalar ortaya konulmakta ve bunların sonucunda anayasanın dayanması gereken temel hususlara ilişkin seçenekler değerlendirilmektedir. Son olarak ise, ortaya konan bilgiler doğrultusunda daha anlaşılır hale gelen kurultay çalışmaları ile anayasacılığın işlevsel boyutu ele alınmaktadır.

Avrupa Birliği için bir anayasa oluşturulması sürecinin, iç ve dış dinamiklere bağlı gelişen bir zorunluluk olarak ortaya çıktığını ileri süren bu çalışmada, sürecinin daha çok Birlik'in içerisinden ortaya çıkan ve anayasacılığı tetikleyen gelişmelere bağlı olduğu

sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda, söz konusu etmenler ortaya konulmaya çalışılacaktır. Anayasallaşma sürecinin, özellikle içsel nedenlerine atıf yapılarak, bu alanda bir boşluk doldurulması amaçlamıştır.

‘Anayasal Kavramlar’ başlıklı birinci bölümde, anayasanın ne anlama geldiği ve mantığının ne olduğu tanımlanacaktır. Anayasacılığa da değindikten sonra, Avrupa Birliği’nin neden bir anayasaya ihtiyaç duyduğu ortaya konacaktır. Tarihsel gelişim ve entegrasyon süreci çerçevesinde AB anayasacılığının nasıl bir seyir izlediği, AB Anayasası’nda belirleyici bir faktördür.

Söz konusu hususları takiben, AB içerisindeki farklı anayasal anlayışlara değinilecektir. Bu bağlamda federalizm ve konfederalizm kavramları, dikkatlerin yoğunlaşacağı konu başlıkları olacaktır. Bu iki temel yaklaşım, AB’nin politik geleceği ve anayasanın ruhu açısından büyük önem arz etmektedir; çünkü anayasallaşma sürecinin üzerinde doğrudan etkiye sahiptir. Bu çerçevede federatif ve konfederatif yaklaşımlar, kuramsal yönleri de dahil edilerek detaylı bir şekilde incelenecektir.

Bu bölümdeki amaç, genel anlamda anayasanın ve anayasacılık kavramının açıklanmasıdır. Bu husus, Avrupa özelinde, anayasa nosyonunun anlaşılabilirliği için gereklidir. Konunun bütünlüğü açısından, tartışmalar mümkün olduğu kadar Avrupa özelinde toparlanmaya çalışılmış ve tarihsel bir süreç dahilinde gelişmeler ele alınmıştır. Söz konusu gelişimin doğurduğu anlayış sonucunda ortaya çıkan yaklaşımlara değinilmesi ise, daha çok günümüz anayasacılığının biçimlenmesinde görülebilir.

Tezin ikinci bölümü ‘Anayasal Yapılanma’ adını almıştır. AB entegrasyonu ve buna bağlı anayasallaşma süreci içerisinde nasıl bir politik yapılanmanın öngörüldüğünü anlatmaktadır. AB entegrasyonu ve AB Anayasası arasındaki bağ incelendiğinde, siyasal liberal ahlakın, anayasacılığa yaptığı etki doğrultusunda, AB anayasasının iskeletinin ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Daha sonra hukuksal açıdan oldukça temel bir konuya, yani karar almaya geçilmektedir. Karar alma işleyişinin nasıl oluşacağı, AB kimliği ile ilişkili olarak anayasanın ve yurttaşların, kendilerini nasıl tanımlayacağı ve buna bağlı olarak AB vatandaşlığının nasıl teşekkül edeceği; bölümün açıklamak istediği önemli noktalardır. Söz konusu doğrultuda, AB anayasasına etki eden kamuoyu ve vatandaşlık faktörleri ele alınmıştır. Vatandaşlık kavramının gereklerinin belirlenmesi için de kimlik hususu irdelenmektedir.

Bahsi geçen tüm konular AB entegrasyon sürecinde kayda değer teorik ve politik tartışmalara yol açmıştır. Bu süreç doğrudan doğruya AB anayasasının oluşum sürecine etki

etmiştir. Söz konusu hususların incelenmesi AB anayasallaşma sürecinin anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

Bu bölümdeki amaç, önce kavramları açıklamaktır. Kavramlar anlaşıldıktan sonra ise, anayasanın, hangi anlayış ve meşru dayanaklar üzerinde duracağına değinilmesidir. Burada karşımıza çıkan en temel sorunun, kimlik ve devamında vatandaşlık olgusu olduğu kanaatine varılmıştır. Birbirinin devamı olan bu iki husus olmadan, bir anayasa yapılanmasından bahsetmek olanak dışıdır. Bütün bu yapılanmalar doğal olarak bir entegrasyon modeline çıkmaktadır. Bu da anayasanın nerede kullanılacağını ve ne işe yarayacağını göstermektedir. Üzerinde durulan ve açıklanmaya çalışılan tüm bu hususlar çerçevesinde, koşullar günümüze uyarlanmakta ve tartışılan tüm modellerin güncel halleri değerlendirilerek bölüme son verilmektedir.

Tezin üçüncü bölümünde, ilk iki bölümdeki incelemelere bağlı olarak Avrupa Birliği anayasallaşma sürecinin uygulaması ortaya konacaktır. Bölüme bu nedenle 'Uygulamada AB Anayasacılığı' başlığı konulmuştur. Buradaki amaç, üzerinde tartışılan felsefe, norm, düşünce tarzı, ihtiyaç ve önerilerin sonucunda; nasıl bir anayasa yazılması gerektiğinin açıklanmasıdır. Ayrıca, son bölüm olması itibarıyla, ilk iki kısımda ele alınan hususları takiben, uygulama boyutunun daha farklı bir bakış açısıyla incelenmesi amaçlanmaktadır.

Bu bölümde Avrupa Birliği Anayasallaşma süreci ile ilgili kurultay çalışmaları, zirve toplantıları ve antlaşmalar detaylı bir şekilde incelenecektir. Zira, söz konusu çalışmalar ve belgeler, Avrupa Birliği'nin anayasallaşma sürecinde önemli aşamalarıdır. Burada yaşanan tartışmalar AB Anayasallaşma süreci ve Birlik'in geleceği açısından çok önemlidir. İlgili tartışmalarda AB kurumları, kurumların yapısı, karar alma sürecinin nasıl şekillendiği, (nitelikli oy çoğunluğu veya oybirliği) AB'nin siyasi olarak nasıl bir yapıya dönüşmesi gerektiği önemli üzerinde en fazla durulan hususlardır. Bu hususlar, doğrudan AB anayasallaşma sürecine etkide bulunmuşlardır. Söz konusu bağlamda Nice ve Laeken Zirveleri, Avrupa'nın geleceğine ilişkin bildiri, Hükümetlerarası Konferanslar, Kurultay çalışmaları, ülkelerin yaklaşımları ve son olarak da Anayasal Antlaşma'nın bazı hükümlerin genel değerlendirmesi ile ülkeler bazında onama süreçleri de ayrıca ele alınacaktır.

Sonuç bölümünde ise AB anayasallaşma sürecinin genel bir değerlendirmesi yapılmakta, tartışılan hususlar özetlenmekte ve geleceğe yönelik bazı öngörüler ortaya konmaktadır